

A τὸ εὐαγγέλιον főnév eredetileg nem egy műfajt jelölt, hanem a Jézus Krisztusról szóló hírt. A szó eredetének meghatározásakor kétféle állásponttal találkozhatunk. Az első szerint, annak gyökereit a sémita – palesztin nyelvi közegben kell keresnünk és a legrégebb tradíciót a Mk 11,2-6 és az ApCsel 14,6; 10,7-ban fedezhetjük fel. A másik álláspont a kifejezés elsődleges tradicionális hátterét a pogány környezetben, azon belül is a császárkultuszban véli felfedezni. Pál leveleiben nem mint irodalmi kifejezés jelenik meg az evangélium, hanem olyan fogalomként, melynek tartalmát az üdvüzenet élő, kimondott szava adta. Tehát az apostol „evangéliuma” alapvetően szóbeli tanítása volt, amely csak általa jutott, juthatott el a gyülekezetbe. Lásd 1Kor 15,1-2: „Az evangélium, amit hirdettem nektek” (τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν) – kezdi a mondanivalóját Pál, majd itt is a feltámadásról beszél, illetve a keresztyének váltságáról, ami nem más, mint evangéliuma tartalma: Krisztus meghalt a bűneinkért, feltámadott és hamarosan visszatér (vö. 1Kor 15,3-11).

Legjobb tudásunk szerint az evangélium, mint műfaj nem létezett a keresztyénség előtt, annak megalkotása Márk nevéhez köthető – megjegyzendő, hogy csupán egyetlen hely van az Újszövetségben, ahol Jézus történetét ezzel a kifejezéssel jelölik, a Mk 1,1. Mind a hét hely, ahol találkozhatunk a szóval a második evangéliumon belül az evangélista alkotása (Mk 1,1.14k; 8,35; 10,29; 13,10; 14,9). Az evangélium hirdetője, de egyben tartalma is Jézus maga. Éppen ezért, a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztus megvallása nem lehetséges, ha mindezt elválasztjuk Jézus földi működésétől. Sőt, ennél többet is tesz a Megváltó, hiszen Ő maga lesz az, aki prédikálja ezt az evangéliumot (1,15). Feltűnő, hogy a kifejezést márki értelemben a másik két szinoptikus nem használja, sőt maga az εὐαγγέλιον kifejezés is csak Máténál fordul elő a kanonikus evangéliumok között (két alkalommal a márki anyag átvétele miatt – Mt 24,14; 26,13; kétszer pedig saját szövegében – Mt 4,23; 9,35), Lukácsnál és Jánosnál nem szerepel a szó. Egészen a 2. századig bizonytalanság tapasztalható az evangélium, mint irodalmi műfaj használatában.

Az evangélium műfaji sajátosságai:

A 20. századig, úgy gondolták, hogy ez evangéliumok írói nem valódi szerzők, csupán összegyűjtötték a rendelkezésükre álló anyagot. Ezen változtat a 20. század közepén megjelenő redakciótörténet.

Hasonló irodalmi formák a zsidó kultúrkörből: ideálbiográfia, a szenvedő igazról szóló történetek; és a hellenista irodalomból: aretologia; görög regény; hellenista életrajz.

A szinoptikus probléma

Első alkalommal a 18. században vetődött fel a szinoptikus evangéliumok problémája, amikor a szövegek vizsgálatakor egyértelművé vált, hogy a nagymérvű egyezés mellett, számos eltérés és más-más teológiai meggyőződés jelenik meg a kanonikus evangéliumokban. Nyilván kevésbé lepi meg az olvasót, ha sok egyezést talál a szövegekben, hiszen ugyanazt az eseményt mondják el, persze azért a szó szerinti egyezések így is nehezen magyarázhatóak, hiszen Jézus eredetileg arámiul beszélt. Sokkal feltűnőbb, ha eltéréseket találunk. Ami a legmarkánsabb, hogy Márkhoz képest a másik kettő rengeteg beszédet tartalmaz. Ezen kívül olyan részletekkel is találkozunk, amelyek csak az egyik, vagy másik evangéliumban jelennek meg, vagyis külön tradíciók (*Sondergut*).

Négy megoldási javaslat:

- a) Ősevangélium hipotézis: egy eredetileg arámi, vagy héber nyelvű ősevangélium, amit mindenki tudása szerint fordított.
- b) Diegezis, vagy töredék hipotézis: ez a nézet úgy tekint az evangéliumokra, mint egy gyűjtési folyamat végeredményeire.
- c) Tradíció hipotézis: az evangéliumok hátterében egy szóbeli ősevangéliumot feltételez. Az írásba foglalás folyamata akkor vette kezdetét, amikor az egyes provinciák meg akarták szerkeszteni saját evangéliumukat és a heretikusok a tradíciót elkezdték meghamisítani.
- d) Használatbavételi hipotézis: Az eddig említett hipotézisek abból indulnak ki, hogy a szinoptikusok között nem volt irodalmi kapcsolat, ettől eltérően a használatbavétel hipotézis éppen azt hangsúlyozza, hogy a szinoptikusok irodalmi függésben állnak egymással. A használatbavételi hipotézisen belül két típust különböztethetünk meg egymástól:
  - Griesbach hipotézis: Máté írta volna az első evangéliumot, majd ezt követte volna Lukács és ez a kettő képezte volna Márk alapanyagát.
  - Márk prioritását feltételező elmélet: Máté és Lukács a Márkkal közös anyagban csak annyiban egyeznek meg egymással, amennyiben Márkkal is megegyeznek. Amikor a márki anyagtól eltérnek, akkor saját útjukat járják.

Két forrás elmélet:

- Márk a legrégebbi evangélium, amit Máté és Lukács forrásként használtak
- Máté és Lukács ezen kívül egy másik írott forrásnak is a birtokában voltak, ami azóta elveszett, de az ebből származó anyagok még jól körülhatárolhatóak. Ez az ún. Q (a német *Quelle*-ből), vagy Logion forrás, ami Jézus mondásait és beszédeit tartalmazta.
- Ehhez a két forráshoz kapcsolódik az evangéliumok anyagában az a külön tradíció, amiről fentebb már esett szó és természetesen az írók egyénisége, ami sok esetben rányomja a bélyegét az örökül kapott anyagra.

